

Faust Vrančić na praškom dvoru Rudolfa II. Habsburga

Nakon dvogodišnje službe u Veszprému u svojstvu vojnog zapovjednika i upravitelja svih biskupskih imanja, Faust Vrančić 1581. postaje tajnikom cara i kralja Rudolfa II. Habsburškog te seli na carski dvor u Prag, gdje će punih trinaest godina obavljati razne diplomatske i državničke poslove u službi cara. Nova sredina dala je prilike Vrančiću da se uz službu posveti i svojim intelektualnim interesima. Produbljuje znanja te se pored ostalog usmjerava tehničkom radu i djelovanju. Na dvoru Rudolfa II (1552-1612) okupljao se kulturni krug tada vrlo istaknutijih europskih znanstvenika i inženjera. Nije istraženo kakve je kontakte Vrančić održavao, ali je neposredne uzore mogao imati u brojnim humanistima i znanstvenicima koji su u to vrijeme također bili u službi na dvoru. Kod Rudolfa II. obrazovanog vladara i pokrovitelja znanosti i umjetnosti bili su angažirani brojni ugledni predstavnici zapadnoeuropske kulture i znanosti, kao poznati danski astronom Tycho Brahe (1546-1601), zatim njegov nasljednik na dvoru i autor zakona nebeske mehanike Johann Kepler (1571-1630), filozof Giordano Bruno (1548-1600), inženjer i graditelj Adrian de Vries (1556-1626), konstruktor raznih mehanizama i strojeva Jacopo de Strada (1507-1588), filozof i alkemičar John Dee (1527-1608), slikari Giuseppe Arcimboldo (oko 1527-1593), Hans von Aachen (1552-1615), skladatelj Jacob Carniolus Gallus - Händl (rođ. Jakob Petlin) (1550-1591) i mnogi drugi. Zasiurno je praški kulturni krug utjecao na Faustov intelektualni rad.

U tom periodu prikupljao je jezičnu građu za svoj petojezični rječnik. O tome svjedoči činjenica da ga je uspio objaviti nepunu godinu nakon što napušta Prag, a on sam u predgovoru naglašava da ga je dovršio u malo dana. To upućuje na zaključak da je obzirom na opseg rječnika, jezičnu građu morao započeti pripremati i sistematizirati još znatno ranije. Pored toga Vrančić je za službovanja u Pragu dovršio u rukopisu hagiografsko djelo *Život nekoliko izabranih divic*, koje se u njegovu opusu ističe kao jedino djelo napisano na hrvatskom jeziku. Posvetio ga je opatici i redovnicama benediktinskog samostana sv. Spasa u Šibeniku. Tom knjigom sestre su se služile još dok je bila u rukopisu, a kada ju je Vrančić dao u tisak u predgovoru je obraćajući se redovnicama napisao: *evo vam one iste knjžice*. Pišući štivo na hrvatskom jeziku, jedinom na kojem su redovnice znale čitati, Vrančić se pokazuje s religiozne i duhovne strane, kao osoba koja prinosi obnovi vjerskog života. Knjiga govori o životima dvanaest ranokršćanskih mučenica, te se može smatrati svojevrsnom antologijom svetačkih životopisa. Iako se radi o izboru tuđih tekstova u Vrančićevom slobodnom prijevodu na hrvatski jezik, djelo ima književnu vrijednost jer je stilski oblikovano sukladno principima humanističke retorike.

U vrijeme dok je obavljao službu tajnika Rudolfa II i sudjelovao u visokoj europskoj politici,¹ Vrančić se bavio i tehničkim projektima. Poticaj Vrančiću za taj rad pored inženjera i konstruktora koji su djelovali na carskom dvoru, mogla je biti i bogata knjižnica Rudolfa II. U renesansi znatno raste interes za tehničkom literaturom, te je u 15. i 16. stoljeću nastao iznenađujuće velik broj takvih djela.

O Vrančićevom ranom interesu za tehničke projekte i izume svjedoče spisi nastali u periodu dok je bio carskim tajnikom. Odnose se na pojedine patente koje je Vrančić tražio ili dobio ili otkupljivao za pojedine izume. Ti su dokumenti posebno zanimljiv jer, uzevši u obzir da je djelo *Machinae nove* objavio pred sam kraj života, ukazuju na činjenicu da se tehničkim radom bavio kroz dugo razdoblje od približno tridesetak godina. Pored toga, značajno je istaknuti kako također pokazuju da Vrančić nije bio samo fokusiran na razvoj ideja i naprava, već je bio zainteresiran za cjelokupan proces od kreiranja projekta, do njegove izrade i na koncu ubiranja novčane naknade za korištenje projekata. O tome svjedoče patenti koje je dobijao tijekom života. Najstariji do sada poznati nam patent Vrančiću je odobrio mletački dužda Pasquale Cicogna za određenu vrstu višenamjenskog mlina još 1590. godine, dakle u vrijeme dok je bio u službi Rudolfa II., a za izume iz djela *Machinae novae* Vrančić je također zatražio patente i dobio ih u obliku privilegija koji su mu dali 1614. francuski kralj Luj XIII. Pravedni i 1615. toskanski vojvoda Cosimo II. Medici.

¹ U službi Rudolfa II. Vrančić je bio aktivnim sudionikom na mnogim saborima staleža i redova Kraljevine Ugarske, od onog 1583. u Presburgu do sabora u Požunu 1593., organiziranih između ostaloga i radi utvrđivanja i bolje obrane od Turaka. S Rudolfom II. prisustvovao je 1582. carskom saboru u Augsburgu. Za svoje doprinose i zasluge od Habsburgovaca je primao i nagrade. Godine 1587. nadvojvoda Ernest, koji je osobno vodio poslove Ugarske i Hrvatske, darovao mu je sela Petrovo polje, Muć i Žrnovnicu. Vidi u: László Nagy, "Rat i politika u životu Fausta Vrančića", *Zbornik o Faustu Vrančiću, Zbornik radova sa znanstvenog skupa Obitelj Vrančić u hrvatskoj književnosti i znanosti* (Šibenik, 12. – 14. rujna 1995.), Šibenik, 2001, str. 63-74